

Bezplatná obhajoba

Stanoví-li obecné soudy pro přiznání bezplatné obhajoby podmínky, které nemají oporu v zákoně či v judikatuře, a jejich splnění je založeno pouze na hypotetickém závěru o budoucích příjmech, popř. na dosud neprokázané trestné činnosti obviněného, poruší tím právo obviněného na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV.ÚS 2590/19, ze dne 8.10.2019)

Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti stěžovatele J. K., zastoupeného JUDr. J.P., advokátem, sídlem P., proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 28. května 2019 č. j. 13 To 180/2019-21 a usnesení Okresního soudu v Pardubicích ze dne 2. května 2019 č. j. 4 Nt 4128/2019-14, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích a Okresního soudu v Pardubicích, jako účastníků řízení, tak, že usneseními Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 28. května 2019 č. j. 13 To 180/2019-21 a Okresního soudu v Pardubicích ze dne 2. května 2019 č. j. 4 Nt 4128/2019-14 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 28. května 2019 č. j. 13 To 180/2019-21 a Okresního soudu v Pardubicích ze dne 2. května 2019 č. j. 4 Nt 4128/2019-14 se ruší.

Z odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností se podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen "Ústava") a § 72 a násl. zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), stěžovatel domáhá zrušení napadených soudních rozhodnutí, když tvrdí, že jimi byla porušena jeho práva podle čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 26 odst. 1 a 3, čl. 36 odst. 1 a 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"). Dále pak má stěžovatel za to, že uvedenými soudními rozhodnutími byla porušena i jeho ústavně zaručená práva podle čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva") a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Zároveň tak došlo podle stěžovatele i k porušení čl. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu se podává, že usnesením Okresního soudu v Pardubicích (dále jen "okresní soud") ze dne 2. 5. 2019 č. j. 4 Nt 4128/2019-14 byla zamítnuta podle § 33 odst. 2 zákona č. [141/1961](#) Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen "trestní řád"), žádost stěžovatele o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu. Okresní soud uvedl, že stěžovatel svoji žádost doložil potvrzením o studiu (studuje Střední školu služeb, obchodu a gastronomie v Hradci Králové, 2. ročník), potvrzením o invalidním důchodu své matky (invalidní důchod prvního stupně ve výši 5 926 Kč měsíčně) a daňovým přiznáním svého otce (základ daně v roce 2018 činil 78 120 Kč). Okresní soud shledal, že stěžovatel je ve věku přes 20 let, tedy ve věku, kdy je studium druhého ročníku střední školy spíše raritní záležitostí, přičemž z obsahu usnesení o zahájení trestního stíhání vyplývá, že před aktuálním

studiem již stěžovatel studoval jinou střední školu - obor zahradnictví. V případě stěžovatele se jedná o osobu zletilou, bez zdravotního omezení, a není žádný důvod se domnívat, že by si stěžovatel nemohl zajistit finanční prostředky, nejenom k nutné obhajobě v průběhu trestního řízení, které je proti němu vedeno pro úmyslnou trestnou činnost (nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy ve formě - zjednodušeně řečeno - pěstování rostlin konopí), jejíž trestnost je celospolečensky obecně a dlouhodobě známa, vlastní prací. Příjmy rodičů stěžovatele, který je dospělý, nejsou pro posouzení jeho žádosti v této souvislosti podstatné, protože možnosti a schopnosti stěžovatele jsou takové, že si vlastní příjem může brigádnickou činností při svém studiu spolehlivě zajistit, případně tak učinit v období blížících se letních prázdnin. Vzhledem ke spolehlivé důkazní situaci v posuzované věci, resp. v trestní věci, pro kterou je stěžovatel stíhán, lze důvodně usuzovat na nižší množství úkonů nutné právní pomoci stěžovatele, což dále vede k úvaze o nikoliv vysoké částce nákladů nutné obhajoby, které ve věci vzniknou. Navíc je vhodné zdůraznit, že stěžovatel může náklady nutné obhajoby splácet, a to až od okamžiku, kdy bude o jejich výši pravomocně rozhodnuto, tedy až po právní moci rozhodnutí o ukončení trestního řízení, a v tuto chvíli se tak může již na následné výdaje začít připravovat. Splácet náklady nutné obhajoby a trestního řízení pak může stěžovatel případně i v delším časovém horizontu od skončení řízení. Proto byla žádost stěžovatele zamítnuta.

3. Krajský soud v Hradci Králové - pobočka v Pardubicích (dále jen "krajský soud") usnesením ze dne 28. 5. 2019 č. j. 13 To 180/2019-21 zamítl stížnost stěžovatele proti výše rubrikovanému usnesení podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu. Krajský soud uvedl, že ze způsobu spáchání trestné činnosti lze vyvozovat, že k jejímu páčání stěžovatel využil svých odborných znalostí, trestnou činnost páchal společně s dalším členem rodiny, a nelze vyloučit ani to, že trestná činnost měla sloužit k získání finančního prospěchu. Za těchto okolností, kdy trestná činnost souvisela s oborem, který stěžovatel studuje, kdy na trestné činnosti se měl podílet i otec stěžovatele, a trestná činnost mohla přinášet i jistý výnos, neshledal ani krajský soud důvody k tomu, aby bylo třeba přiznat stěžovateli nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Při svém věku a zdravotním stavu je stěžovatel schopen pracovní činnosti a může tak dosáhnout vlastního příjmu, z něhož by pak mohl hradit i náklady související s obhajobou v trestní věci.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel je přesvědčen, že postupem obecných soudů došlo k zásahu do jeho výše uvedených práv, přičemž uvádí, že obecné soudy se vůbec nezabývaly skutečnostmi tvrzenými stěžovatelem v jeho podáních, a ani důkazy, které stěžovatel k prokázání svých tvrzení soudům předložil. Oba soudy založily svá rozhodnutí pouze na spekulativních závěrech, které nemají oporu ve skutkovém stavu ani v důkazech, a dospěly tak zjevně k nesprávnému právnímu závěru. Oba soudy navíc se stěžovatelem v podstatě jednaly jako s odsouzeným (ačkoli žádný soud se stěžovatelem ještě ani neproběhl), což je zásahem do presumpce nevinny stěžovatele (stěžovatel poznamenává, že se ve věci, v níž je vůči němu vedeno trestní řízení, cítí zcela nevinný, a má za to, že trestní řízení není vedeno po právu). Jde o zcela raritní případ, kdy stěžovatel je kvůli pěstování pouhých 4 rostlin konopí zcela absurdně obviněn ze zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

5. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení.

6. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že jestliže v napadeném usnesení okresního soudu byl stěžovatel v textu označován jako odsouzený (v závěru odůvodnění rozhodnutí již jako obviněný), jde zjevně o písařskou chybu, která sama o sobě nezpůsobuje nesprávnost výroku rozhodnutí. Zdůraznil,

že trestné činnosti, pro kterou je stíhán, se měl stěžovatel dopustit společně se svým otcem. Stěžovatel dojíždí z bydliště do školy na vzdálenost zhruba 15 km, má možnost cestovat spolu se svým otcem, ani toto dojíždění tedy neznamená takovou časovou zátěž, která by stěžovateli znemožňovala zařízení brigády. Právní kvalifikace jednání stěžovatele v usnesení o zahájení trestního stíhání pak neměla pro posuzování případného nároku na bezplatnou obhajobu zásadní význam. Ve fázi řízení po zahájení trestního stíhání samozřejmě nemohly být dosud podrobně objasněny všechny relevantní okolnosti související s údajnou trestnou činností, s ohledem na povahu trestné činnosti, kdy nešlo o výrobu marihuany pro vlastní potřebu, kdy tato činnost měla jistým způsobem souviset s odbornou kvalifikací stěžovatele i pracovní činností jeho otce jako maséra, který se zajímal o konopné masti, vyhodnotil krajský soud jako věcně správný závěr, že by stěžovateli neměl být přiznán nárok na bezplatnou obhajobu. Nemusí být přitom vyloučena ani možnost v průběhu dalšího řízení tento závěr přehodnotit, například s ohledem na výši reálně narůstajících nákladů souvisejících s počtem úkonů právní služby, nebo s dalšími zjištěními, která vyplynou z průběhu trestního stíhání. Krajský soud navrhl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítnout.

7. Okresní soud ve svém vyjádření toliko odkázal na obsah svého napadeného rozhodnutí a sdělil, že k označení stěžovatele (obviněného) pojmem "odsouzený" v napadeném rozhodnutí došlo písarskou chybou, což je zřejmé z toho, že v dalším textu odůvodnění je směrem k osobě stěžovatele používán pojem "obviněný" a jedná se o fázi přípravného řízení.

8. Výše rubrikovaná vyjádření byla stěžovateli zaslána k replice. Stěžovatel v ní setrvává na své právní argumentaci a zdůrazňuje, že pro posouzení jeho věci bylo rozhodné pouze to, zda osvědčí, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby. To v jeho případě (je studentem) bylo osvědčeno zcela prokazatelně a nebyl tak důvod ze strany obou soudů jeho návrh na přiznání bezplatné obhajoby zamítat. Úvahy obou soudů v dané věci, týkající se povahy či spáchání trestného činu, založené navíc na spekulacích, pak jsou zcela irelevantní.

IV. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

9. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario), neboť vyčerpal všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatele, obsah napadených soudních rozhodnutí, jakož i příslušný vyžádaný soudní spis, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Soudy v napadených rozhodnutích pro přiznání bezplatné obhajoby stanovily podmínky, které nemají oporu ani v zákoně (trestní řád) ani v judikatuře, a to podmínky týkající se nikoli zjištěného současného stavu. Jak totiž dovedl Ústavní soud v nálezu ze dne 23. 4. 2019 sp. zn. I. ÚS 3966/17 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), pro přiznání bezplatné obhajoby nemohou soudy stanovit podmínky, které nemají oporu v zákoně či v judikatuře. Jde zejména o podmínky vztahující se k budoucnosti, které toliko mohou, ale také vůbec nemusejí v budoucnu nastat (hypotetické možnosti). Soudy jsou naopak při rozhodování o tom, zda obviněný má dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, povinny vycházet ze stavu v době rozhodování.

12. Obecné soudy v nyní přezkoumávané věci však při posouzení práva na přiznání bezplatné obhajoby neposuzovaly zjištěný současný stav stěžovatele, ale při posouzení jeho žádosti vycházely z

údajů zcela hypotetických a nadto nezdůvodněných, když nijak nerozporovaly tvrzení stěžovatele ohledně jeho majetkové a sociální situace, tedy zejména faktu, že je řádným studentem denního studia na střední škole ve druhém ročníku (srov. č. 1. 5 soudního spisu), a to bez dalších příjmů (srov. č. 1. 6 soudního spisu). Navzdory tomu založily svá negativní rozhodnutí na vlastním, blíže nijak nerozvedeném přesvědčení, že stěžovatel "je ve věku přes 20 let, tedy ve věku, kdy je studium druhého ročníku střední školy spíše raritní záležitostí", přičemž "není žádný důvod se domnívat, že by si stěžovatel nemohl zajistit finanční prostředky", resp. že "při svém věku a zdravotním stavu je stěžovatel schopen pracovní činnosti a může tak dosáhnout vlastního příjmu, z něhož by pak mohl hradit i náklady související s obhajobou v trestní věci", přestože stěžovatel věrohodně vysvětlil, z jakých důvodů ve 20 letech studuje střední školu (viz poslední odstavec na č. 1. 15 soudního spisu, kde stěžovatel ve své stížnosti proti napadenému usnesení okresního soudu uvedl, že do 1. třídy základní školy nastoupil až v 8 letech z důvodu odkladu na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny, a základní školu tak ukončil až v 17 letech, přičemž pak úspěšně absolvoval tříleté střední zahradnické učiliště a po tomto vyučení si chtěl dodělat maturitu a byl přijat přímo do 2. ročníku střední školy v oboru zahradník, kterou nyní studuje), a toto jeho vysvětlení obecné soudy nikterak nereflektovaly, natožpak nerozporovaly. Krajský soud pak ve svém odůvodnění vyšel také z předpokladu toho, jako by byl stěžovatel již za trestnou činnost, ze které je obviněn, odsouzen - viz dikce napadeného usnesení krajského soudu: "ze způsobu spáchání trestné činnosti lze vyvozovat, že k jejímu páčání stěžovatel využil svých odborných znalosti, trestnou činnost páchal společně s dalším členem rodiny a nelze vyloučit ani to, že trestná činnost měla sloužit k získání finančního prospěchu". Takovéto konstatování obecného soudu, nadto naprosto se míjící s předmětem přezkoumávaného soudního řízení, kterým je posouzení práva obviněného na přiznání bezplatné obhajoby, je flagrantním porušením zásady presumpce nevinny.

13. Ústavní soud proto nepokládá odůvodnění obecných soudů v nyní přezkoumávané věci za ústavně konformní. Obecné soudy nevycházely ze stavu v době rozhodování, zda stěžovatel má "dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby", jak stanoví § 33 odst. 2 trestního řádu. Na základě vlastního přesvědčení se opíraly o hypotetickou možnost, že by si stěžovatel mohl vydělávat finanční prostředky na právní zastoupení pracovní činností, zřejmě dle obecných soudů na úkor řádné školní docházky. Ústavní soud odmítá takový postoj obecných soudů, které sice konstatují, že stěžovatel studuje střední školu, avšak přičítají mu k jeho tíži, že tak činí až ve 20 letech, a to přes skutečnost, že stěžovatel tento fakt věrohodným způsobem odůvodnil. Takový přístup by ale (v obecné rovině) znamenal, že obviněným, kteří jsou nemajetní z důvodu řádného studia v pozdějším věku, než je obvyklé (a není prokázáno, že se jedná o zneužívání systému bezplatného veřejného školství), by právo na bezplatnou obhajobu či za sníženou odměnu nikdy nemohlo náležet, což nelze připustit, neboť jde o složku základního práva, které přísluší každému bez rozdílu, jen s přihlédnutím ke splnění (přiměřených) zákonných podmínek. To ostatně dovodil již Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 24. 10. 2011 sp. zn. 11 Tz 49/2011, publikovaném pod č. Rt 2/2013.

VI. Závěr

14. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny.

15. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil. Při novém projednání věci jsou obecné soudy vázány právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

Další články:

- [Oběť trestného činu](#)
- [Dohoda o vině a trestu](#)
- [Zajištění nároku poškozeného](#)
- [Práva obviněného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vydání příkazu k dodání do výkonu trestu](#)
- [Neoprávněná činnost pro cizí moc](#)
- [Kvalifikace skutku](#)
- [Odnětí věci rozhodujícímu soudci \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náhradní trest](#)
- [Výkon trestu](#)
- [Účinné vyšetřování \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)